

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

te presenteren. Hij bood ons geen nieuwe methodiek of concrete handleiding, maar wel veel boeiend materiaal met aankno-

pingspunten voor de dagelijkse praktijk.

Wil Kempers

Ambiguous loss, risk and resilience in immigrants and ethnic minority families

Workshop door Celia Falicov
op 15 en 16 mei 2003 te Amersfoort,
georganiseerd door de Symforagroep

Celia Falicov is clinical professor bij de vakgroep Psychiatry van de University of California in San Diego en heeft daarnaast een eigen praktijk. Ze gaf een tweedaagse workshop over ambigu verlies bij etnische minderheden. De eerste dag wijdde ze aan een overzicht van haar ideeën en uitgangspunten, die ze samenvat in de term MECA: multicultural ecosystemic comparative approach. Ze vat cultuur op als een samenstel van gedeelde ideeën, betekenissen en gedragingen voortkomend uit gezamenlijke participatie aan een bepaalde subgroep of setting. Bijvoorbeeld wonen in de stad of op het platteland, religie, man- of vrouw-zijn, opleidingsniveau en socio-economische status. De therapeut moet met verschillen op deze gebieden werken en hoeft geen expert te worden in etnische groepen. De therapeut moet als culturele makelaar (*cultural broker*) onderhandelingen kunnen voeren tussen de cultureel verschillende partijen. Dit betekent afwisselend in- en uitzoomen op specifieke gezinskenmerken, de culturele bagage en de grotere context. Falicovs therapeutische werk speelt zich af op het grensvlak waar deze culturele contexten elkaar overlappen en van elkaar verschillen. Ze

noemt dit *ecological niches*. Haar positie is die van culturalist én universalist; '*knowing the culture*' en '*not-knowing*', cultuur als voorgrond en als achtergrond. De therapeut dient zich er van bewust te zijn dat men onvermijdelijk de eigen bagage meebrengt en het is steeds zoeken naar een delicate balans tussen de eigen cultuur en die van de ander. Het was mooi om te zien hoe Falicov bij het terugzien van een interview met een Nederlands-Duits echtpaar constateerde dat er bij haar sprake was van culturele tegenoverdracht vanuit haar joods-zijn naar de Duitse vrouw. Ze sympathiseerde met het verzet van de jonge Duitse tegen haar moeder, die de Tweede Wereldoorlog verdedigde.

Falicov sprak verder over individuele migratie, waarbij een persoon autonoom besluit om naar een ander land te gaan, over gefaseerde migratie - alleen vader of moeder migreert, al dan niet met een aantal kinderen, gevolgd door een hereniging - en over de invloed daarvan op afscheid nemen en opnieuw beginnen. Ze liet een ontroerende video zien van Filipijnse vrouwen die dag en nacht bij Amerikaanse gezinnen in de huishouding werken. De complexe problematiek - het achtergelaten van het gezin, de hoop op een betere financiële situatie, het wachten op hereniging en de problemen na de hereniging - werd schrijnend helder.

Falicov benadrukte de complexiteit van migratie. Er zijn veel betrokkenen, de mensen die achterblijven, de mensen die vertrekken, de mensen die komen en gaan (*circular migration*). Ze adviseert therapeuten om bij ieder gezin tien tot vijftien minuten te praten over

een of andere vorm van migratie, omdat er altijd situaties zijn van komen en gaan ook al is de persoon zelf nooit weggegaan. Problemen door migratie ontstaan soms op het moment van hereniging, maar soms ook bij faseovergangen (bijvoorbeeld pensionering) na jaren van goede integratie. Migratie brengt altijd verlies en een eeuwige rouw (*nostalgia*) en die is kleiner en groter dan de dood. Kleiner omdat het afscheid niet definitief is en je altijd nog terug kunt. Groter omdat het afscheid verliezen op allerlei terrein geeft. Het ambigue verlies van migratie is moeilijk te dragen, omdat er nauwelijks rituelen voor zijn.

Het thema van de tweede dag was interculturele huwelijken. Falicov benadrukte dat een vraag als 'Welke rol spelen culturele verschillen in jullie relatie?' een goed diagnosticum is. Als het antwoord uitgebalanceerd en complex is, zijn er veel raakvlakken met elkaar en aanknopingspunten voor verandering. Bij een mager en onevenwichtig antwoord zijn er weinig raakvlakken. Op grond daarvan moet het vooral over de overeenkomsten gaan om draagvlak te creëren. Falicov spreekt over culturele stereotyperingen die onder stress ineens de kop op steken ('Je bent echt zo'n emotionele Cubaan'). Het is dan nodig om verschillen te herformuleren en te plaatsen in het kader van de losmaking van de eigen cultuur. Soms wordt de partner tot 'culturele ander' gemaakt terwijl er een persoonlijk conflict aan ten grondslag ligt. Falicov noemt dit culturele camouflage, die tot polarisering ten opzichte van het gezin van herkomst kan leiden.

Uit Falicovs analyses blijkt hoe complex de materie is, de therapeut moet voortdurend verder kijken dan de oppervlakte en de betekenis onderzoeken. Dit doet Falicov vaak met de partners apart. Ze wil de achterkant van de ver-

halen horen en niet zozeer de culturele afweer ontmaskeren. Ze neemt dan de rol van bemiddelaar. Falicov zoekt altijd naar (veer)kracht en tracht een brug te slaan tussen de verschillende werelden (al of niet geïnternaliseerd). Daarin is het belangrijk de continuïteit te waarborgen en verandering te accepteren. Dit is steeds de kern van haar betoog: én veranderen én dezelfde mogen blijven. 'For those who had the courage to weave new lives and embroider them with the dignity of old meanings' (1998). Als toetje op vrijdagmiddag zagen we een stuk van de prachtige Britse film *East is East* over een Pakistaanse man en zijn Engelse vrouw en hun vier kinderen.

Celia Falicov liet zich zien als een aimabele, kundige vrouw die op bescheiden doch doelgerichte wijze haar betoog hield. Ze had veel materiaal en presenteerde alles met sheets waarop veel compacte informatie stond. Ze wist dit met voorbeelden te verlevendigen en vooral in haar klinische materiaal werd voelbaar hoe subtiel en respectvol ze met haar cliënten omgaat. Haar vakkundig gebruik van vragen, met een voortdurend bewustzijn van haar eigen culturele bagage, maakt dat ze vertrouwen wint en kan bemiddelen. In Falicovs visie is een therapeut ook cultureel bemiddelaar, vertaler en pleitbezorger. Het is vooral deze multidimensionale positie die zij kiest die nieuwe perspectieven biedt voor het werken met migranten en culturele verschillen. Concluderend: twee zeer rijke dagen met veel stof tot nadenken, ook al leek het in eerste instantie allemaal niet zo nieuw.

Karin Wagenaar

Literatuur

Falicov, Celia (1998). *Latino Families in Therapy: A guide to multicultural practice*. New York, Guilford.

